

L'estatus del català: entre la incomoditat i el rebuig a obrir el debat

Bernat Joan i Marí

En relació amb l'estatus de la llengua catalana, al paper que la nostra llengua nacional ha de fer en una futura República catalana independent, a la defensa dels drets lingüístics i de la llengua com a part fonamental de la nostra identitat col·lectiva, s'ha produït un fenomen aparentment paradoxal: quan l'independentisme ha esdevingut majoritari (gairebé únic) dins el catalanisme polític, el debat sobre la llengua ha estat aparcat, perquè, també aparentment, resulta incòmode.

Durant aquests darrers mesos, àdhuc anys, estam assistint a fenòmens curiosos, com ara el refredament de la qüestió lingüística en el debat públic, la qualificació a la lleugera del que és extrema dreta o feixisme, la referència a la identitat com si es tractàs poc menys que d'un fet demoníac, la qualificació de fonamentalista de qualsevol actitud lingüística que en una comunitat auto-centrada es considera com a simplement normal, l'acceptació de l'estatus de la subordinació lingüística com si fos la cosa més natural del món, la consideració de la defensa de la llengua com una cosa tronada i antiquada, la defensa de tot tipus d'insubmissió i de rebel·lia excloent-ne sistemàticament la que fa referència a la llengua catalana, o l'acceptació majoritària per part de l'independentisme del model lingüístic desigualitari que ens va imposar el que ells mateixos en diuen desqualificativament «règim del 78».

Observam, doncs, que la qüestió de la llengua incomoda una part important de l'independentisme, del catalanisme, contràriament al que havia ocorregut fins que aquest ha esdevingut un corrent majoritari en la nostra societat. Observam també que, si hom hi burxa una miqueta, sense intenció de fer cap mal ni d'obrir ferides, aquesta incomoditat es converteix automàticament en rebuig. I, en veure aquests fets (crec que bastant objectivament) ens interessem pels mecanismes psicosocials que porten a aquests

posicionaments, poc explicables a partir de l'observació rigorosa de la realitat sociolingüística dels nostres països.

1. REFREDAMENT DE LA QÜESTIÓ LINGÜÍSTICA

Cada vegada que dins el domini lingüístic català hi ha hagut algun territori que ha recuperat un mínim de poder propi, un mínim d'autonomia política, hom ha treballat per intentar afiançar els trets d'identitat fonamentals, al capdavant dels quals trobam la llengua i la cultura. Així, la tasca de govern de la Mancomunitat de Catalunya, liderada per Enric Prat de la Riba, a principis del segle passat, va comportar la consti-

tució de l'Institut d'Estudis Catalans i de la seua Secció Filològica. La II República, amb l'Estatut d'Autonomia per a Catalunya, va suposar el reconeixement de l'oficialitat de la llengua catalana al Principat. En el projecte d'Estatut d'Autonomia per a les Illes Balears,

també durant la II República, avortat pel colp d'estat franquista, també s'hi contemplava l'oficialització del català.

Arreu del domini lingüístic, des del principi de la Renaixença (segle XIX), es va produir un intens debat sobre el paper que havia de jugar la llengua catalana en el procés de redreçament nacional. Les posicions, cada vegada que s'ha debatut la qüestió, han estat diverses. Han oscil·lat, històricament, entre aquells que es conformen amb una cadira per al català al costat del tron del castellà (per dir-ho en termes d'algun autor de la primera Renaixença) fins aquells que aspiren a la plena normalitat social de la llengua catalana dins els territoris que li són propis.

Durant el darrer franquisme i durant la Transició a la democràcia (si més no formal), el debat sobre la llengua va ser ben viu. Hi havia un neguit evident de preservar els mots, per dir-ho en termes de Salvador

Quan l'independentisme ha esdevingut majoritari dins el catalanisme polític, el debat sobre la llengua ha estat aparcat

Esprui, de salvar el nom de cada cosa. I cadascú feia les propostes que pensava que podien contribuir-hi. Des del «possibilisme» que imposava l'encotillament de la Transició, es va vincular l'escassa autonomia política amb la voluntat de recuperar la llengua. S'establiren diverses polítiques lingüístiques regionals, amb més o menys convenciment, per a començar a construir un estatus mínimament digne per a la llengua catalana, amb la voluntat de preservar-ne el futur.

A mesura que s'avançava en el procés de normalització lingüística, es podia anar eixamplant el camí de les pròpies reivindicacions i esperances. Es construïa, maó a maó, la paret de la recuperació plena de l'ús de la llengua catalana. Però, com deia Lluís V. Aracil, les aspiracions màximes de vegades no cobrien les necessitats mínimes. Veníem d'una etapa en què s'havia produït un canvi poblacional molt important, que havia derivat inexorablement en un canvi lingüístic, en un temps històric en què la nostra comunitat humana no comptava amb cap tipus de poder per a planificar sobre la llengua i per a incorporar la gent nouvinguda a la nostra comunitat lingüística.

La tasca titànica de fer del català la llengua pública comuna dins la nostra nació requereix poder comptar amb un estat propi. I teníem (i tenim) a les mans els mecanismes escassos de tres comunitats dites autònomes. Però s'ha anat treballant des del possibilisme per tal d'eixamplar camí, i procurant no renunciar als objectius finals de plena normalitat per a la nostra llengua nacional. La tensió entre el que hom considerava que es podia fer i el que s'entenia com a necessari ha mantingut durant anys un debat viu al voltant de la llengua. S'ha debatut tant sobre tàctica com sobre estratègia, i també s'han posat en qüestió models diversos del resultat final al qual hom voldria arribar. Hi ha hagut, fins i tot, un temps, durant la segona dècada del segle XXI, en què s'ha debatut sobre quin hauria de ser el model lingüístic d'una futura República catalana.

Però, al cap de la corda, quan el projecte republicà català sembla més a prop que mai, quan el catalanisme ha fet un tomb generalitzat cap a l'assumpció del projecte d'independència política, s'ha refredat el debat sobre la llengua. Fa la impressió que, si més no a una part important del catalanisme, el debat l'incomoda. A mesura que s'acosta el temps en què hom haurà de prendre decisions autocentrades, es nota fluixera de cames, o tacticisme, o ganes de no debatre qüestions que poden incomodar, que certament no ajuda gaire a anar bastint allò que fins ara s'ha convingut a anomenar «estructures d'estat». La construcció d'una llengua nacional, d'una llengua pública comuna,

de la llengua de la República, constitueix, entre nosaltres, una estructura d'estat important. I resulta contradictori voler construir l'estat i alhora escamotejar el debat sobre aquesta estructura fonamental.

Per què incomoda, la qüestió de la llengua, una part del catalanisme actual? Per què fins i tot arriba a irritar alguns líders polítics? Per què alguns d'aquests líders polítics opinen sobre la configuració lingüística de la futura república a la lleugera, sense tenir en compte els mecanismes més elementals de construcció de la política lingüística? Per què s'accepta l' statu quo actual com a bo per a la futura República en qüestió de llengua però no en cap altre àmbit? Per què tota rebel·lia és moderna excepte la que fa referència a la defensa de la llengua pròpia dels nostres països? Tot seguit intentarem reflexionar —discorrent-hi, moltes vegades, sense arribar a conclusions prou clares— sobre aquestes qüestions, si més no sorprenents.

2. QUALIFICACIÓ LLEUGERA I POC RIGOROSA DEL QUE ÉS EXTREMA DRETA / FEIXISME. BANALITZACIÓ DEL FEIXISME

I entram aquí en una segona paradoxa: com més por diu que ens fa el feixisme, el populisme o l'extrema dreta, més es tendeix a banalitzar-los. Per una qüestió elemental de psicologia projectiva, els catalans autòctons rebem sistemàticament acusacions de feixisme, de populisme, de supremacisme i similars quan feim públics els nostres projectes. Així, pot rebre qualsevol d'aquests desqualificatius, posem per cas, el fet de posicionar-se a favor que el català sigui la llengua oficial única de la futura República (a excepció de la Val d'Aran, de llengua occitana). Pot ser desqualificada de manera contundent l'opinió que l'espanyol no hauria de ser cooficial en la futura República catalana. Fins i tot pot rebre algun exabrupte el fet de voler mantenir la major part del sistema educatiu en llengua catalana, o d'intentar promoure mínimament el català dins els àmbits on avui pràcticament hi és inexistent. En casos extrems es presenta com a feixisme o com a supremacisme el simple fet d'utilitzar la llengua catalana en determinats àmbits.

Que els nostres enemics utilitzin aquestes estratègies desinformatives deu formar part del seu cabal comunicatiu. No ens n'hauríem de sorprendre i, en tot cas, hauríem d'estar preparats per a fer-los front. Fa més mal, emperò, que es facin servir arguments cosins germans d'aquests entre companys de viatge. Prendré com a exemple per a il·lustrar-ho uns fets que varen ocórrer el desembre del 2020. El vicepresident del Parlament de Catalunya, el diputat de Junts per Catalunya Josep Costa, va participar virtualment

en una reunió auspiciada pel grup Donec Perficiam, amb vinculacions a l'Assemblea Nacional Catalana. En l'esmentada reunió, hi havia partits polítics amb representació parlamentària, com ara Demòcrates, liderat per Antoni Castellà, i grups amb una escassa incidència social. Entre aquests darrers es trobava el Front Nacional de Catalunya (no el confongueu amb l'històric Front Nacional de Catalunya que va ser actiu durant el franquisme i durant la Transició a la democràcia), un grupuscle considerat d'extrema dreta amb escassíssima representació municipal (crec que només una regidora a Ripoll). També hi havia el grup Catalunya Acció, liderat per Santiago Esport, a qui alguns també s'apressaren a qualificar d'extrema dreta. Amb la voluntat evident de fer mal a Junts per Catalunya, des d'Esquerra Republicana de seguida es va demanar la dimissió de Josep Costa (petició a la qual es va afegir, amb l'acriticisme habitual, la CUP). Segons Sergi Sabrià, s'havia creuat una «línia vermella», en participar en una reunió on hi havia «grups feixistes».

He de reconèixer que, fins i tot estant habituat a la guerra bruta que sol empastifar la política, em va costar de sortir de l'estat d'estupefacció. Tenia entès que el feixisme era, per començar, un moviment de masses. I no era capaç de veure les masses dels grupuscles esmentats per enlloc. D'altra banda, qualificar de «feixisme» o fins i tot d'extrema dreta determinats grups pel simple fet que s'expressen a favor del control de la immigració també em resulta si més no sorprenent. Independentment de la posició que hom tingui sobre el tema (qui signa és partidari d'una societat acollidora, on tothom pugui tenir el seu lloc i construir el seu projecte de vida, independentment del seu indret de naixement), trob agosarat associar automàticament control de la immigració amb extrema dreta. Perquè, si l'associació fos exacta, hom podria qualificar el PSOE i Podem, actuals integrants del govern espanyol, com a extrema dreta. I no crec que la qualificació fos del tot ajustada a la realitat. En la pràctica, tots els governs europeus, i molt especialment tots els de la riba mediterrània, serien d'«extrema dreta». Ho vull subratllar: en la pràctica. Perquè sistemàticament es practica allò que és posat en dubte dins el camp de la teoria estricta i pura.

Termes com «feixisme», «xenofòbia», «extrema dreta», «populisme», etc, es banalitzen contínuament en el discurs públic a la nostra part del món. La banalització fa, entre altres coses, que s'estenguï una espessa calitja al voltant del que sí que és feixisme, xenofòbia, extrema dreta o populisme. Si ho pot ser qualsevol cosa, hom pot arribar a la conclusió que no ho és res. I, per tant, permetre que el

feixisme i el populisme campin al seu aire i que impregnin les actuacions de formacions polítiques que fins ara semblava que hi podien ser fins i tot impermeables. A la tardor del 2020 es va viure un episodi esperpèntic a l'Ajuntament de Barcelona, al voltant d'aquesta qüestió. Des del grup municipal liderat per Manuel Valls, hom va proposar de retirar la medalla d'or de la ciutat al Molt Honorable Heribert Barrera, que fou president del Parlament de Catalunya i líder històric d'Esquerra Republicana. Valls, que a França fou denostat per suposada xenofòbia, l'acusava precisament de xenòfob. Immediatament els seus aliats de la cohort esquerranosa s'hi varen afegir de la manera més acrítica i estúpida (perquè va en contra dels seus propis interessos polítics). I varen treure la medalla a un Barrera que, traspassat fa anys, ja no es podia defensar. Em referesc a aquest cas perquè es vegi el mal que l'ús banal de l'argument del feixisme (o d'arguments col·laterals com el de la xenofòbia) pot causar. Perquè qui va quedar malament, qui estic convençut que al cap i a la fi quedarà malament davant la història, no va ser ni serà Heribert Barrera, sinó l'Ajuntament de Barcelona.

Queixar-se de l'assistència d'un polític destacat de Junts per Catalunya a una reunió virtual en què, darrere una pantalleta, hi havia algú d'un grupuscle que algú altre titllava banalment de feixista i no fer res davant un Consell General del Poder Judicial prorrogat il·legalment durant més de dos anys, que manté a la presó líders independentistes no té rei ni roc. Però la novoparla orwelliana que embolcalla la comunicació pública d'una manera cada vegada més envoltant fa que hom pugui amollar-les de l'alçada d'un campanar sense quedar amb la cara vermella de vergonya. I provoca que moltes de les incongruències més flagrants passin pràcticament desapercebudes per al lector mitjà.

Banalitzar el feixisme és fer befa de la història, de totes aquelles persones que han estat perseguides per aquest moviment de masses, molt actiu durant determinades etapes del segle XX, que ha provocat guerres, dictadures, mort i persecució en llocs molt diversos del nostre planeta. Ser poc rigorós a l'hora

de titllar algú de «feixista» no porta a res més que a l'afermament de la novoparla que avui domina la discussió pública, amb la intenció, molt ben detectada en el seu moment per George Orwell, no d'ajudar a entendre el món, sinó de posar bastons a les rodes perquè no es pugui entendre.

3. EL PAPUS DE LA IDENTITAT

Un altre concepte que, o bé s'usa contra la voluntat de recuperar la llengua catalana o es treu com a papus per a fer por a la gent, és el de la identitat. Certament, arreu d'Europa, hi ha moviments considerats populistes (o fins i tot d'extrema dreta) que s'autoqualifiquen com a «identitaris». El terme, per exemple, és molt usat a França entre aquells que reivindiquen una identitat francesa absolutament deslligada de l'islam o d'altres components de la nova (o vella) immigració als territoris de la República. A Polònia o a Hongria el terme també s'usa d'una manera completament desacomplexada. Aquest ús ha servit a determinades forces polítiques dels nostres països per a denostar, d'una manera acrítica i poc rigorosa, la identitat. Quan algú reclama el manteniment de la identitat pròpia, automàticament el fan esdevenir sospitós de populisme o d'extremisme polític.

A aquesta circumstància, entre nosaltres, hi hem d'afegir el fet que el principal tret d'identitat de la nostra societat, dels nostres països, és la llengua catalana. La nostra llengua nacional forma part essencial de la identitat dels catalans. I li dóna força, perquè la llengua, com a element identitari, probablement és el més inclusiu de tots. Potser fins i tot podríem considerar que és l'únic clarament inclusiu. Perquè, si el principal tret d'identitat és la religió, no es considera adequat practicar dues religions o tres al mateix temps. En practiques una o una altra, però no totes alhora. Igual ocorre amb el lloc de naixement o amb el ius sanguinis. Només en tenim un i no hi ha manera humana de modificar-ho. Per tant, resulta completament exclouent. Igual que el color de la pell, o altres contingències que queden completament fora del nostre control. Afeblint el discurs sobre la identitat, reduint-lo i escorçant-lo, doncs, s'afebleix la llengua.

Entenem que cal bastir un discurs a favor de la llengua catalana que pugui incloure l'element bàsic de formar part de la identitat nacional dels catalans. Cal, per tant, entendre que la identitat no és de dretes ni d'esqueres, que no forma part del patrimoni de cap formació política, i que constitueix un element present en tots els pobles del món. Tota col·lectivitat humana té identitat. Tota col·lectivitat humana capaç de constituir un demos propi s'identifica a ella mateixa, i és identificada

per les altres. No hi ha demos, no hi ha poble ni democràcia, sense identitat.

Defensar la identitat forma part indestruïble de la defensa de la llengua catalana. Si denostam sistemàticament la identitat ens quedam sense base per a defensar la llengua com a element identitari. Si desproveïm la llengua d'aquesta condició, se'ns fa molt més difícil de justificar que tinguem l'estranya intenció de projectar-la vers el futur.

Entre nosaltres, carregar-se la identitat com a base de la defensa de la llengua constitueix un dels elements més utilitzats per a atacar, indirectament, la normalització de la nostra llengua nacional. Resulta del tot necessari, doncs, que comptem amb la pipella suficient i amb la raó del discurs necessària per a fer front a aquesta estratagema que vol socavar els fonaments del nostre redreçament lingüístic.

4. L'EFECTE GRUP KOINÉ

«Més Rosalía i menys Koiné», piulava el bocamoll Gabriel Rufián, diputat d'Esquerra Republicana al Congrés espanyol, com si existís alguna contradicció intrínseca entre ser fan de la multipremiada cantant catalana i alhora estar d'acord amb les tesis propugnades pel grup Koiné, en relació amb el futur de la llengua catalana, a la planificació lingüística al nostre país i a l'estatus que li pertocaria.

Amb el seu tuit poc reflexiu (no tant com el de les trenta monedes, però a poca distància) indica, de tota manera, un estat d'opinió que els adversaris de la normalització de la nostra llengua nacional tenen intenció d'imposar. I treballen a escarada per fer-ho. Es tracta de mostrar la defensa del català com quelcom acadèmic, elitista, fins i tot una mica antiquat, amb un toc de tuf de naftalina. L'estereotip resulta més vell que el pastar. De fet, arranca de la Revolució Francesa, en què els il·lustrats que la varen dur a terme s'escarressaren a mostrar el francès com a llengua de la llum, de la ciència, de la modernitat, del futur, de la igualtat i de la democràcia, enfront de la resta de llengües de França, que representaven els valors contraris: la foscor, la bruixeria, l'antiguitat, la tradició, la desigualtat i, al cap i a la fi, la societat estamental i pre-democràtica. Com si la democràcia, en el món, hagués començat amb la Revolució Francesa.

Aquí, actualment, entre nosaltres hi ha qui pren aquests estereotips i, d'una manera conscient o inconscient, se'ls fa seus. Considerar el Grup Koiné més «tancat», més «elitista» o més «propi del passat» que les cançons de l'admirable Rosalía constitueix

una assumpció sense pal·liatius del discurs clarament favorable a l'imperialisme lingüístic, al supremacisme de la llengua superposada, al manteniment de la desigualtat lingüística, a la legitimació d'un model lingüístic desigualitari al Regne d'Espanya (i potser àdhuc a una futura República catalana).

El pecat del Grup Koiné, en el seu manifest inicial, va ser reclamar l'oficialitat única del català en una futura República catalana independent. No es proposava cap model lingüístic que no existeixi a la nostra part del món. Sense sortir de la Unió Europea, hi ha una clara majoria d'estats que compten amb una sola llengua oficial. En les Repúbliques bàltiques, sense anar més lluny, amb situacions sociolingüístiques bastant comparables a la de Catalunya, no hi ha bilingüisme oficial. Estònia té l'estonià com a única llengua oficial. Com Letònia hi té el letó (malgrat comptar amb una minoria russa de gairebé la meitat de la població nacional), i Lituània ha optat perquè el lituà sigui l'única llengua oficial. A Eslovènia tan sols és oficial l'eslovè, a Hongria l'hongarès, a Polònia el polonès... Hongria no ha mantingut l'oficialitat de l'alemany, i ho hauria pogut fer. Tampoc no l'ha mantengut Txèquia. En les Repúbliques bàltiques no hi és oficial el rus. La tònica més general, doncs, a la nostra part del món, és la que proposen els acadèmics del Grup Koiné.

A part de conferir-los un sentit elitista, els detractors del grup, en l'àmbit de la comunicació pública, han volgut donar-li un aire de cosa antiga, pròpia del passat, amb una mica de tuf de naftalina. Com si el fet que un estat compti amb una llengua oficial fos quelcom completament periclitat. Curiosament, els qui volen presentar d'aquesta manera els signants del Grup Koiné, en canvi, no es fixen en el fet que l'Estat espanyol, sense anar més lluny, té una única llengua oficial. Com ocorre a la majoria dels estats que integren la Unió Europea. I, més extensament, com ocorre a la majoria d'estats amb bandera a l'ONU. La tònica general, doncs, és allò que proposa l'esmentat grup d'intel·lectuals. I, en canvi, hom els denosta des de l'acriticisme més pur i dur envers allò que constitueix la norma més general.

5. A FAVOR DEL BILINGÜISME OFICIAL

Quan, a mitjan segona dècada del segle XXI, es va veure com una possibilitat real el fet d'arribar a aconseguir bastir una República catalana independent, alguns revoltosos habituals varen plantejar quin hauria de ser l'estatus de la llengua catalana dins la nova república. O, moltes vegades més extensament, quin tipus de legislació lingüística hauria de regular l'ús de les llengües en el nou marc estatal.

Ràpidament, alguns líders independentistes varen posicionar-se a favor de no discutir sobre aquesta qüestió. Els més intel·ligents apuntaven que hauria de ser el Parlament constituent qui determinàs l'estatus de la llengua (o de les llengües) en el nou marc republicà. Tenien tota la raó, però escamotejaven el fet elemental que la gent discuteix, públicament, sobre allò que els parlaments estan legitimats a legislar. Qualsevol ciutadà pot donar la seua opinió. Però només el seu vot determinarà què acabi decidint qui està legitimat per a prendre les decisions corresponents. Dit d'una altra manera: que hagi de ser un Parlament constituent qui determini l'estatus de la llengua (de les llengües) en la futura República catalana no impedeix que qualsevol de nosaltres pugui emetre les opinions que consideri més adequades sobre aquesta qüestió. O sobre qualsevol altra.

Algun polític més agosarat va optar per defensar per a la futura República catalana el bilingüisme oficial, sense notar que, dient-ho, estava fent un pas enrere, una regressió, fins i tot en relació amb el que tenim actualment. Ara mateix, al Principat de Catalunya, a la Catalunya autonòmica, a la Catalunya central (en termes valencians), a la Catalunya continental (descomptant-hi l'antic Regne de València), hi ha tres llengües oficials: el català, l'occità (anomenat aranès a l'Aran) i l'espanyol. Com que el polític en qüestió no volia dir que la Catalunya independent tendria com a llengües oficials el català i l'occità, entenem que es referia al bilingüisme oficial català-castellà, amb la qual cosa els aranesos veurien perdre l'oficialitat de la seua llengua al país de tots. No deixa de sorprendre que algú que manté posicions polítiques tan avançades com la de voler construir un estat propi per a la nació catalana estigui disposat a una regressió en la política lingüística.

En aquest debat, breu i incòmode, es va bandejar, des de la política, l'opinió dels sociolingüistes, que majoritàriament propugnen, d'una manera ben clara, que el bilingüisme oficial, quan existeix en la societat un bilingüisme unidireccional, contribueix a l'arraconament (i, en últim terme, a la desaparició) d'una de les dues llengües. El bilingüisme unidireccional es dona quan, en un àmbit territorial determinat, tots els parlants d'una llengua coneixen les dues llengües que s'hi parlen, però no tots els parlants de l'altra les coneixen totes dues. Si una llengua només té bilingües i una altra té bilingües i unilingües, el decantament a favor de la que té tan sols unilingües resulta inexorable. En aquest cas, el bandejament, la residualització de la que únicament té bilingües és matemàtic. Cal, per tant, per a la supervivència de la llengua, que, o bé tothom, és a dir, exactament el cent per

cent del parlants de cada llengua parlin l'altra (cosa que no es dona pràcticament enlloc), o bé que no hi hagi bilingüisme oficial. Ambdues coses alhora resulten impossibles. Si no es diu això, s'amaga l'ou.

Cosa que no vol dir que, imaginativament, no es pugui optar per un plurilingüisme oficial en què només una llengua hagi de ser coneguda pel conjunt de la població obligatòriament. O per no comptar amb llengües oficials i sí manifestar que una determinada llengua és la de la República. Sense més embolcalls ni jaculatòries innecessàries.

En qualsevol cas, ser partidari del bilingüisme oficial i alhora defensar que el català ha de ser la llengua pública comuna entre els ciutadans de Catalunya és tan estrany com estar a favor de la independència de Catalunya i reconèixer algun tipus de legitimitat al Tribunal Suprem espanyol.

6. LA DEFENSA DE LA LLENGUA, PRÒPIA D'UNA ALTRA ÈPOCA

Durant la Revolució Francesa, el jacobinisme triomfant va maldar per mostrar el francès com a llengua de la modernitat, de la raó, de la ciència, del coneixement, mentre que es mostraven les altres llengües (rebaixades a la condició de patuesos regionals o locals) a vehicle de l'antigor, del passat, de la bruixeria, de la manca de raó, de la superstició, de la ignorància. L'esquema, dicotòmic i brutalment elemental, havia de servir per a generalitzar primer el coneixement i després l'ús del francès entre tots els ciutadans de la República. Recordem que, a final del segle XVIII, aproximadament la meitat dels francesos parlaven alguna llengua que no era el francès (occità, català, basc, bretó, arpità, cors, neerlandès, alemany...). És evident que, entre el passat i el present, tothom tria el present. I, a ser possible, el futur. Entre la raó i la bruixeria, la gent tria la raó. Entre la ciència i la superstició, normalment optam per la ciència. El francès, doncs, si s'acceptava aquell esquema, tenia totes les de guanyar.

L'esquema dicotòmic en qüestió entra dins el que el gran comunicòleg i lingüista Geroge Lakoff diu que cal a un bon missatge: que no tenguim més de deu línies, que no hi hagi més de deu idees i que pugui ser entès per un nen de deu anys. La simplificació comporta una força extraordinària; així ho hem de reconèixer.

Actualment, entre nosaltres hi ha un corrent d'opinió que parteix de la dicotomia revolucionària francesa, que es troba ancorat en el segle XVIII, el qual ha

oblidat completament que som a la tercera dècada del segle XXI. Es tracta d'un corrent d'opinió (o, més estrictament, de creació d'opinió) que intenta fer-nos veure que la defensa de la llengua catalana constitueix una rêmora del passat, que optar per defensar la llengua catalana com a llengua nacional dels catalans forma part del passat, és una cosa arcaica i, per tant, sense present i, sobretot, sense futur. Potser entràriem en un nus terrible si no mostràvem ben clarament que, precisament, considerar la defensa de la llengua com quelcom del passat és una cosa vella, arcaica, antiga i passada de moda. Defensar la llengua, mantenir-la amb normalitat, usar-la i imposar-la dins els seus territoris, al cap i a la fi, és el que fa tothom. Excepte alguns, que ens volen a un altre costat de la història.

La trampa que permet que alguns acceptin acríticament aquest punt de vista que vincula la defensa de la llengua amb el passat es fonamenta, entre altres coses, en l'al·lèrgia a la identitat. Els qui qüestionen la defensa de la pròpia identitat hi inclouen, sistemàticament, la defensa de la llengua. Perquè, en el nostre cas, la llengua constitueix el tret d'identitat nacional més visible, més distingible, més clar i llampant. Esborrar la llengua contribuiria, doncs, a esborrar la identitat. I, per tant, a deixar la nostra societat encara més indefensa davant els adversaris/enemics de sempre.

Cal desacomplexar-nos en la defensa de la identitat per a poder perdre complexos a l'hora de defensar un estatus digne per a la llengua catalana dins la nostra societat.

7. PER QUÈ NO INSUBMISSIÓ LINGÜÍSTICA?

Parlant de modernors diverses: centrem-nos en la insubmissió. No sotmetre's fa rebel i modern. No sotmetre's forma part de la ideologia (potser hauríem de dir més de l'estètica) juvenil. Ser rebel constitueix un dels atributs de la joventut.

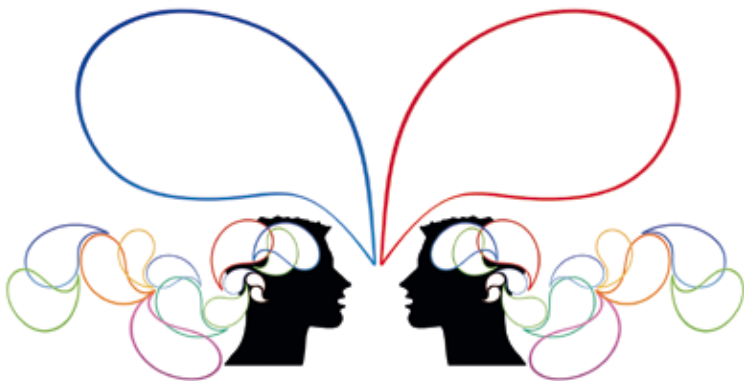
Durant els últims anys, durant les últimes dècades, hem vist diversos tipus d'insubmissió que han comptat amb elevades dosis d'empatia social. Ens hem sentit agermanats amb els qui han defensat als Estats Units d'Amèrica els drets civils de les minories. Feim nostra l'actitud de la senyora Rosa Parks quan decideix asseure's, essent negra, al lloc que assignaven als blancs dins l'autobús. Ens submergim alegrement dins el somni de Martin Luter King. Ens agraden els insubmisos dels Panteres Negres, alçant el puny durant les olimpíades després de les victòries atlètiques. Més a prop, vàrem sentir simpatia

inqüestionable pel jovent que es feia insubmís al servei militar, que no volia portar armes, que no volia fer part d'un exèrcit (el consideràs o no com el seu)... Igual com ens resulten simpàtics els qui no es volen sotmetre a un ordre econòmic i social que consideren injust. O els qui propugnen la insubmissió fiscal dels catalans davant l'espòli a què ens sotmet, sistemàticament, l'Estat espanyol. No sotmetre's a la injustícia constitueix una via d'avanç de la civilització. Hi empatizam. Ens agrada. Tant si ens hi atrevim com si no.

Arribats a aquest punt, toca demanar-nos: i per què no la insubmissió lingüística? Admiram la pràctica de la insubmissió davant les desigualtats racials, davant els abusos de poder, davant el bel·licisme, davant el dúmping immobiliari, davant l'espòli fiscal i davant tantes altres injustícies, però ens costaria Déu i ajuda defensar la insubmissió lingüística, defensar l'ús sistemàtic del català fins i tot en situacions de força en què aquest ús podria perjudicar-nos (la insubmissió al cap i a la fi no és altra cosa).

Empatizam amb la dona afroamericana que s'asseu al lloc dels blancs, però no ho feim amb el ciutadà que reclama ser atès en català al banc o al jutjat; admiram els ciutadans que s'apleguen per evitar un desnonament, però no sentim la mateixa admiració pels qui reclamen un ús normal del català a les nostres universitats; sentim l'èpica del diputat dels Verds que llança sang de porc a un general de la NATO tot cridant *blood for a bloody army!* (sang per a un exèrcit ensangonat) i, en canvi, no tancam files davant el diputat que és expulsat de la tribuna per parlar-hi en la nostra llengua nacional.

Fins i tot podem ajudar la persona que ha entrat com a immigrant il·legal al nostre poble o a la nostra ciutat, però no optam d'una manera espontània, immediata i absolutament normal a compartir amb ella la nostra llengua. I li parlem amb la d'aquells que el volen deixar sense papers o que directament volen retornar-lo al lloc d'origen.

Si, en general, la insubmissió és jove, rebel i moderna, convindrem, en ares del pensament lògic, que la insubmissió lingüística també ho és. L'adjectiu mai no pot carregar-se sistemàticament el substantiu sense entrar en una profunda contradicció. Per a desfer el nus, basta observar com d'aferrats es troben a l'ordre establert tots aquells que no poden concebre la insubmissió lingüística, entre moltes d'altres, segons les circumstàncies igualment justes i moralment acceptables.

8. A FAVOR DE L'ACTUAL MODEL LINGÜÍSTIC DESIGUALITARI

Al cap i a la fi, els qui se senten incòmodes amb el debat sobre quin estatus ha de ser el de la llengua catalana dins la nostra societat s'aferren a l'actual model lingüístic desigualitari que patim. En realitat, arreu del món, comptam només amb tres models (estatals) de política lingüística: el model lingüístic igualitari (en què totes les llengües territorials d'un estat són tractades en peu d'igualtat), el model jacobí (en què cada estat reconeix una sola llengua, encara que n'hi hagi més de territorials en el seu interior) i el model lingüístic desigualitari (que reconeix l'existència de diverses llengües, però no la igualtat de tractament legal entre totes, és a dir, entre els ciutadans que les parlen). Tots tres models existeixen, sense sortir d'Europa, però amb magnituds totalment diferents. Allò que impera, majoritàriament, en el nostre continent, encara, és el model jacobí. La Revolució Francesa va posar a l'escaquer continental un model de política lingüística que es basa en el principi que a cada estat li correspon una llengua i que tota la resta resulten poc més o menys eliminables. La majoria dels estats d'Europa tenen llengua oficial. I la majoria, tal com hem apuntat en el singular de la frase anterior, només en tenen una.

Uns pocs estats compten amb un model lingüístic igualitari. Són els que tracten en peu d'igualtat les diverses llengües que s'hi parlen. Els ciutadans no tenen més o menys drets lingüístics pel fet de ser parlants d'una llengua o d'una altra, sinó que són tractats en igualtat de circumstàncies. De models lingüístics igualitaris, certament, n'hi ha molt pocs. Hi podem comptar, sempre amb algunes correccions, Bèlgica, Suïssa, segurament Finlàndia, i, fora del nostre continent, el Canadà (si oblidam les minories pertanyents a poblacions ameríndies d'aquella part del món).

El Regne d'Espanya té un model lingüístic desigualitari (avui molt habitual, també, a Europa i a la resta del món). Compta amb una sola llengua oficial

de l'Estat (de fet, l'única que la Constitució espanyola esmenta pel seu nom), el castellà o espanyol. La resta de llengües (innominades constitucionalment) no són oficials a l'Estat (com sí que ocorre en els models lingüístics igualitaris), sinó que tenen el seu espai circumscrit a les respectives comunitats dites autònomes. El model permet situacions com la del basc (amb graus d'oficialitat diferents segons els territoris) o la del català (oficial a Catalunya, al País Valencià, sota la denominació de «valencià», i a les Illes Balears, i no oficial a l'Aragó ni a Múrcia). Els diferents graus d'oficialitat i les diferents polítiques lingüístiques emanades de les institucions de cada comunitat dita autònoma afecten directament els drets lingüístics dels ciutadans i es carreguen directament la presumpció constitucional espanyola d'igualtat davant la llei. Té més reconeguts els seus drets lingüístics un catalanoparlant d'Olot o de Girona que no un d'Alacant o de Formentera. I, al seu torn, els tenim més reconeguts a Alacant o a Formentera que no al Carxe o a Mequinensa.

Esquivar el debat sobre l'estatus de la nostra llengua nacional, posposar-lo o evitar-lo com si cremàs, té unes clares implicacions polítiques: implica, directament, que s'accepta el model lingüístic desigualitari que patim. Implica que s'accepta que els catalanoparlants no hem de gaudir dels mateixos drets que tenen els ciutadans de parla espanyola. Implica que es considera normal la discriminació legal dels catalanoparlants per raó de llengua. Implica que s'accepta la contradicció constitucional de considerar tots els ciutadans com a iguals davant la llei, excepte si es fa referència als drets lingüístics.

9. ALGUNES CONCLUSIONS (ESPEREM QUE PROVISIONALS)

En relació amb el debat sobre l'estatus de la llengua catalana dins els nostres territoris (i a nivell global), podem extraure'n algunes conclusions, amb l'esperança que siguin provisionals, transitòries.

a) El debat sobre la llengua incòmoda. En principi, el debat hauria d'incomodar només aquells que són partidaris de no canviar l'estatus de la llengua catalana en el si de la nostra societat. I segurament és així. Tot i que una part dels qui se senten incòmodes amb el debat sobre la llengua accepten que cal canviar, globalment, l'estatus legal dels nostres països. Resulta estrany trobar persones que es mostrin obertament partidàries de crear una república catalana independent i alhora se senten incòmodes a l'hora de debatre sobre quin paper hauria de jugar la nostra llengua nacional en aquesta futura república.

b) La identitat s'usa com a espantall polític. Des de diferents òrgans de poder s'ha treballat durant segles per aconseguir anorrear la nostra identitat col·lectiva. I, quan es pensa que el procés es troba en marxa i funciona a bona velocitat, es renega de la identitat i es conculca el debat sobre aquesta qüestió. I mentre es denosta el debat sobre la identitat de les minories nacionals i lingüístiques s'aferma l'identitarisme banal dels qui ja tenen constituïts els seus estats independents. A més identitat espanyola imposada en el si de la nostra societat, més aversió a qualsevol debat al voltant d'elements que guardin relació amb la identitat catalana.

c) La defensa de la llengua es presenta com un element arcaic (si doncs no excloent). Els qui propugnen aquesta visió saben que un estereotip que lligui llengua amb passat resulta útil per a evitar la recuperació plena de l'ús públic i social de tal llengua. Si la llengua forma part d'una altra època, per quina raó ens n'hauríem de preocupar justament ara?

d) No es qüestiona el bilingüisme oficial, i fins i tot a Catalunya es duu a terme el reduccionisme lingüístic (interessat o fruit de la ignorància) de considerar que hi ha dues llengües oficials, quan en realitat n'hi ha tres. No qüestionar el bilingüisme oficial implica acceptar que les coses ja estan bé com estan i, per tant, fer-se partícip de les inèrcies imperants en la nostra societat actual.

e) Es planteja la defensa de la llengua com quelcom fora de lloc, incòmode, antiquat, poc d'acord amb la pluralitat i amb la modernitat. Es tendeix, així, a una estereotipació negativa de la llengua pròpia dels Països Catalans, mentre que s'evita qualsevol tipus d'estereotip en referir-se a la llengua de l'estat (que queda totalment fora de l'estereotipació i del debat social i polític).

f) Mentre es dóna corda a tot tipus d'insubmissions i hom presenta els insubmissos com uns valents, es denosta la insubmissió lingüística i hom presenta els insubmissos a l'ordre lingüístic imperant com una colla de fanàtics o de ciutadans que en volen excloure d'altres. Ningú no articula un discurs social amb els mateixos plantejaments en relació amb els altres tipus d'insubmissió.

g) S'accepta un model lingüístic desigualitari alhora que es defensa la igualtat en tots els altres àmbits, com si el lingüístic, per alguna raó esotèrica, en quedàs automàticament exclòs. Se suposa que, davant la llei, tots hem de ser iguals en qüestions com ara el gènere, la raça, la procedència, les

idees polítiques, l'orientació sexual, la religió i tants altres elements que formen part de la identitat de cadascú, però que podem rebre un tracte desigualitari en relació amb la llengua. Qüestionar-se el model implica d'una manera automàtica posar de manifest incoherències molt notables del sistema. Seria molt útil per a aquells que el qüestionen i que voldrien canviar-lo. Per què, doncs, els ha d'incomodar de plantejar el model lingüístic que ha de regir els usos dins la nostra societat?

Crec, ben sincerament, que si volem reeixir a l'hora de construir una República catalana en peu d'igualtat amb la resta d'estats membres de la Unió Europea, no podem defugir els debats troncats de la nostra futura constitució. No podem defugir debat sobre la identitat, sobre la ciutadania, sobre la immigració, etc. I, per tant, tampoc no podem defugir debat sobre l'element clau, el pal de paller que ha permès el manteniment de la nostra identitat col·lectiva: ço és, la llengua. ■

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tel. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

www.foixdesarria.com